

ENTORN LES ESQUADRES DE CATALUNYA A FINALS DE L'ANTIC RÈGIM

Per Anna Borrueu Llovera

Paraules clau: Guerra de la Convenció. Mossos d'Esquadra. Policia. Valls. Veciana.

Abstract: The Squads of Catalonia, a paramilitary and police force born by decision of the Bourbon authorities when the War of Succession was over and always under the commandment of the Veciana lineage, from Valls, had an important role in the history of our country.

During the last years of the 18th century, specially conflictive and marked by the beginning of the French Revolution, the Squads, which were then led by Felip Veciana, developed their habitual tasks proving highly useful for the Bourbon interests. When the War of "Convenció" began and with their proved efficacy, they were responsible both for the arrest of the numerous criminals and for the capture of the deserters, the number of which increased as the development of the war showed negative results.

Resum: Les Esquadres de Catalunya, força policial i paramilitar, nascudes per decisió de les autoritats borbòniques un cop acabada la guerra de Successió, desenvoluparen un important paper dins la història del nostre país, sempre sota el comandament de la nissaga dels Veciana, de Valls.

Durant els darrers anys del segle XVIII, particularment conflictius i marcats per l'esclat de la Revolució Francesa, comandades per Felip Veciana, les Esquadres desenvoluparen les seves tasques habituals manifestant-se un cop més altament profitoses per als interessos borbònics. Mitjançant la seva probada eficàcia, un cop iniciada la guerra de la Convenció, s'encarregaren tant de la detenció dels nombrosos delinqüents que aparegueren pel Principat, com de la captura dels desertors que augmentaren a mesura que la marxa de la guerra deixava entreveure uns resultats negatius.

Les esquadres de Catalunya.

L'aparició en l'escena socio-política catalana de les Esquadres de Catalunya no fou pas un fet casual. La formació d'aquest cos paramilitar i policial i la seva posterior consolidació obeí a les necessitats imposades pels esdeveniments, tant nacionals com internacionals.

Documentalment es prova que la idea de formar un cos policial, i al mateix temps

auxiliar de l'exèrcit, sortí del capità general de Catalunya i de la Reial Audiència a començaments de 1719 degut a la cojuntura que es vivia a l'Estat espanyol¹. La difícil situació interna, que es venia arrossegant des de feia anys, caracteritzada tant per les penúries de la massa rural com per la misèria de moltes zones peninsulars tradicionalment benestants, la fam, les malalties, la precària situació de l'artesanat a les ciutats, la ignorància i corrupció de les classes dirigents, facilità el descontentament entre la població i, en conseqüència, l'augment de la delinqüència i d'altres contingents humans que posaven seriosament en perill l'estabilitat de l'Estat. La circumstància era observada amb especial preocupació a Catalunya, fidel fins l'últim moment al prenent Carles i on el germen de la insurrecció encara era latent.

La situació internacional no era pas molt més tranquil·litzadora per les autoritats espanyoles. El perill real d'un enfrontament bèl·lic amb França (Felip V encara no havia renunciat al tron francès) obligà a un desplegament de l'exèrcit aprop la frontera pirinenca deixant sense protecció policial el Principat.

Durant l'Antic Règim les tasques policials eren responsabilitat de l'exèrcit, si bé els mecanismes de seguretat de l'Estat eren els propis d'una societat típicament agrària i endarrerida². L'any 1766, en produir-se el motí d'Esquilache³, les autoritats es veieren forçades a iniciar una sèrie de reformes concretes, però tot i la introducció d'alguns canvis aquest seguí tenint com a eix fonamental l'exèrcit⁴.

El projecte inicial de Capitania General referent a la formació de les Esquadres era francament ambiciós. Es pensava crear un cos de gairebé dos mil homes distribuïts estratègicament pels diferents Corregiments de Catalunya. Cada destacament, d'uns sis homes, seria comandant per un caporal, càrrec que recauria en el batlle de la vila o en algun altre individu de provada fidelitat a Felip V. Sis ministres de la Reial Audiència (dos de cada Sala) supervisarien les tasques d'aquests comandaments intermitjos, i el capità General seria qui ostentaria el poder real del cos⁵.

Posteriorment els esdeveniments internacionals (Pau de La Haia l'any 1720) i factors econòmics i de seguretats⁶ foren decisius per tal que el projecte inicial no prosperés en la mesura prevista i en molt poc temps trobem reduïdes les Esquadres a tres, Valls, Riudoms i Rodonyà, amb tan sols una dotzena d'homes comandants pel mític Pere Anton Veciana i Rabassa. A partir d'aquests moments el nombre de mossos i la seva distribució pel Principat anirà lligada als esdeveniments socio-polítics i militars.

Els darrers anys del segle XVIII estigueren marcats per un fet que significà la fi d'una llarga etapa històrica i el començament d'una de nova; ens referim a la Revolució Francesa que a partir de 1789 començà a deixar sentir les seves influències arreu d'Europa. Espanya i Catalunya no en foren una excepció i les repercussions directes i indirectes d'aquest magne succés transcendiran fins i tot dins les Esquadres de Catalunya.

Si bé inicialment les autoritats espanyoles mantingueren una actitud ambigua envers els esdeveniments de França, preocupats tant sols per evitar l'entrada de les idees revolucionàries, un cop mort Lluís XVI no es tardà en entrar en guerra, serà l'anomenada guerra de la Convenció o Guerra Gran⁷, la qual agreujarà encara més la situació socio-econòmica del país. El fet bèl·lic servirà per posar al descobert tots dos vessants de les Esquadres: cos auxiliar de l'exèrcit i eficaç força policial i repressiva al servei dels interessos borbònics.

Els historiadors del segle passat ens han fet arribar fins a nosaltres una versió novel·lesca, envoltada de cert romanticisme, entorn l'origen i naturalesa d'aquest cos armat. També una arrelada tradició popular ha ajudat a la divulgació d'aquesta interpretació que atorgava a Pere Anton Veciana i Rabassa tot el mèrit de la formació de les Esquadres. Segons aquesta versió, Veciana, l'any 1719, aleshores batlle de la vila de Valls i ric propietari terratinent, decidí per pròpia iniciativa armar uns quants dels seus més fidels servidors per tal d'acabar amb els escamots de delinqüents que castigaven el Camp de Tarragona, un cop acabada la guerra de Successió.

Els descendents de Veciana, en els molts memorials que al llarg dels anys adreçaren a les autoritats civils i militars del Principat, fins i tot al mateix rei⁸, també s'esforçaren en deixar constància dels mèrits de l'avi Pere Anton, en afirmar que ja a l'any 1714, poc abans de la caiguda de Barcelona, el marquès de Lede li donà comissió per a perseguir delinqüents i "sediciosos". La seva provada eficàcia degué ser decisiva per tal que uns anys més tard se li confiés la comandància de les Esquadres.

Tot i que no s'ha trobat documentació que certifiqui la intervenció directa de Veciana en la guerra de Successió els memorials de la família i documentació de la Reial Audiència ens indiquen que, certament, participà en accions a favor del Borbó, concretament fent de guia als soldats espanyols i perseguint i capturant desertors, delinqüents comuns o patriotes catalans titllats de "sediciosos". Però la primera intervenció oberta de Veciana a favor del Borbó no tingué lloc fins el 1719 quan, junt al seu fill adolescents Pere Màrtir, assolí una important victòria front de "Carrasclet" quan aquest defensor de la causa austriacista assetjà la vila de Valls⁹. El seu nom en els llibres de la vila tampoc no es troba fins a 1714, quan fou nomenat sots-batlle de Valls¹⁰.

Ignorem actualment, tot i que s'han formulat diverses hipòtesis, quines foren les raons que convertiren Pere Anton Veciana i Rabassa d'anònim personatge, sarraenc d'origen, tragner de mules d'ofici, analfabet segons molts, en comandant de les Esquadres, però la realitat és que ja l'any 1722 l'Audiència es referirà a les Esquadres com a les "Esquadras de Veciana" o "del batlle de Valls".

No entrarem en la polèmica entorn de la figura de Pere Anton Veciana i Rabassa per considerar-la tancada. Acusar-lo de filipista resulta del tot innecessari donat que realment ho fou si bé no es destacà com a tal fins després de la caiguda de Barcelona, és a dir, quan ja tot estava decidit per al Borbó. Cal recordar que el seu nom no figurà inicialment ni tan sols per comandar la projectada Esquadra de Valls¹¹, com tampoc entre els valencs que reberen el reconeixement de Felip V pel suport que li donaren durant la guerra¹². La seva trajectòria, un cop aconseguit el comandament de les Esquadres, que el vinculà d'alguna manera a ell i als seus descendents a la batllia de Valls i a altres importants càrrecs administratius, no en podia ser altre i és similar a la de molts catalans que obtingueren algun favor reial, és a dir, que es convertiren en reconeguts filipistes. De totes maneres personatges representatius de Valls, vila que obtingué el nomenament de ciutat (que després perdé) de mans del pretenent Carles pel seu manifest partidisme durant la guerra de Successió, no tingueren gaires mires en emparentar-se, mitjançant els matrimonis de les seves pubilles i hereus, amb uns botiflers com els Veciana. Sens dubte no era per menysprear la relació, si més no l'amistat, amb el comandant de l'únic cos armat permès pel Borbó. Però també és ben cert que els Veciana al llarg del temps que ocuparen la batllia

de Valls cometeren molts abusos que despertaren l'odi dels seus conciudadans o un fals respecte que emmascarava el temor a les seves represàlies¹³.

Titllar Veciana d'anticatalà pel fet de ser botifler pot ser una consideració gratuïta tot i ser obvi el significat que tingué per a Catalunya l'arribada al tron de Felip V i la implantació del Decret de Nova Planta. Actualment molts historiadors ens han demostrat que alguns filipistes defensaren el règim autonòmic català, mentre entre els partidaris de l'arxiduc Carles no faltaren absolutistes convençuts¹⁴. De totes maneres, una mica aventurerament, esteriem parlant d'ideologia política en un traginer de mules que baixà del coll de Cabra a la vida a Valls buscant millors possibilitats per al seu negoci. Ens decantem més a creure que un seguit de factors un bon tros aleatoris convertiren Pere Anton Veciana i Rabassa d'anònim personatge a un favorit privilegiat pel Borbó¹⁵.

Quant a la conveniència o no que perduri el retrart del primer comandant de les Esquadres a la Galeria de Ciutadans Il.lustres de l'Ajuntament de Valls -qüestió que encara sembla ser que desperta alguna preocupació-, considerem la qüestió secundària encara que com d'altres similars adoptades en anteriors moments polítics és lògic que sempre despertaran alguna mena de desacord.

L'última dècada del 1700 la considerem particularment interessant per la història de les Esquadres. D'una part significarà la ruptura definitiva amb l'etapa anterior, caracteritzada per l'eficàcia, i l'inici de la seva decadència. Paradoxalment serà també el moment de la seva total consolidació dins el context històric de l'Estat. Consolidació definitiva que permetrà assegurar la seva permanència a través del temps tot i els canvis polítics i transformacions socials que s'aniran produint.

Des de feia uns anys, concretament 1764, es trobava al capdavant de les Esquadres Felip Veciana i Dosset, primer comandant nat a Valls i nét de Pere Anton Veciana. El seu comandament i les circumstàncies que l'envoltaren ens mereixen una consideració especial. Tot i que pensem que s'ha exagerat el paper que jugà aquesta nissaga en el desenvolupament del cos, la història de les Esquadres no es pot pas deslligar de la família Veciana. És evident que Pere Anton Veciana i el seu fill Pere Màrtir, amb les seves actuacions caracteritzades per l'eficàcia al servei dels interesos del Borbó guanyaren pel cos armat el prestigi i el reconeixement de les autoritats civils i militars del Principat. També creiem amb la presència, en els primers moments de l'existència del cos, d'una certa dosi de "desinterès" en el desenvolupament de les tasques, altruisme que Veciana es podia permetre en veure's àmpliament recompensat amb l'obtenció de càrrecs civils que li serviren per omplir-se les butxaques i deixar un bon patrimoni que els seus successors no faran sinó multiplicar. Solament cal recordar que la comandància de les Esquadres comportava l'ostentació dels càrrecs administratius més ben remunerats dins la vila de Valls i els beneficis derivats d'amistats poderoses.

Les coses canviaran substancialment amb el nét Felip, personatge contradictori, certament curiós i polèmic. El jove Veciana rep la comandància quan el cos ja està afermat, és a dir, tot està pràcticament fet. Mimat per la vida, tot i portar les Esquadres a la sang, mai no posà en el comandament l'entusiasme que caracteritzà als seus antecessors. Sens dubte rebé amb més entusiasme les amistats poderoses, els càrrecs i els diners que les responsabilitats del comandament, i desenvoluparà amb molt més encert tasques socials en salons que les que li obligaven el càrrec. Les autoritats s'adonaren de

seguida de la seva desídia i l'advertiren durament en diverses ocasions pel seu comandament despreocupat, acasant-lo directament de ser el responsable de l'augment de la delinqüència al Principat des que ell era al capdavant de les Esquadres. També fou precisament durant el seu comandament quan els casos d'indisciplina i les desercions de mossos, o l'empresonament d'alguns d'ells, deixaren de ser fets excepcionals.

Però malament del tot no ho devia de fer el nét Veciana, ja que fou precisament ell qui rebé l'any 1772 l'encàrrec reial d'anar a Andalusia i col·laborar amb aquella Real Chancillería per tal d'acabar amb els escamots de delinqüents que castigaven durament aquelles terres. Certament no tenim constància que cap altre comandant de les Esquadres (o alguns dels seus mossos) actués fora de terres catalanes. Tot sembla indicar que, d'alguna manera, les autoritats encara confiaven en ell i en els seus homes. Felip desenvolupà la feina a plena satisfacció de les autoritats andaluses, les quals feren arribar fins al rei elogis referents al comandant de les Esquadres. En Felip no rebé cap mena de compensació econòmica per aquesta tasca, segons ell mateix féu constar en més d'una ocasió, però el rei, tal vegada per compensar-lo, li concedí poc després de la seva tornada a Valls l'honor que la comandància de les Esquadres no sortís de la casa Veciana, convertint-se així el comandament de les Esquadres en hereditari.

De fet seríem injustos responsabilitzant només Felip Veciana dels canvis negatius observats dins el cos. No podem deixar de costat tot un seguit de circumstàncies alienes que tingueren les seves repercussions dins la societat catalana i que es deixaren sentir dins les Esquadres.

L'evolució del cos en aquests darrers anys del segle XVIII la coneixem bàsicament gràcies a la nombrosa correspondència que mantenia habitualment el comandant Veciana amb els seus caporals, la qual a la vegada ens permet tenir notícies entorn de la vida quotidiana catalana i de molts importants fets de la política del Principat i de l'Estat.

Una consideració especial ens mereix la correspondència del caporal Jaume Figueras. Persona molt vinculada tant a la família Veciana com a les Esquadres, les seves cartes, tot i mantenir l'oficialitat que obligava l'essència de les mateixes Esquadres, són plenes de comentaris, anècdotes o recull de rumors (sempre confirmats o desmentits) que constitueixen un important mitjà per conèixer la realitat social del nostre país i el paper que desenvolupà el cos dins el context històric.

Els caporals de les Esquadres, comandaments intermitjos entre Capitània General i el comandant Veciana, i entre aquest i els mossos, gaudien sovint d'un poder molt més real i eficaç que el del mateix comandant del cos, sempre resident a Valls i allunyat en certa manera tant dels seus homes com de les autoritats de les quals depenia en última instància.

El destí privilegiat del caporal Figueras (estigué complint servei a Barcelona durant més de 30 anys¹⁶), li permeté gaudir de l'amistat i consideració de totes les personalitats del Principat, i es convertí en observador excepcional dels importants esdeveniments que aleshores visqué Catalunya i dels què Veciana sempre en tingué puntual informació.

El mosso d'Esquadra Jaume Figueras obtingué el càrrec de caporal l'any 1764 per ordre del marquès de La Mina, i fou per substituir el seu pare, mort aquell mateix any, al capdavant de l'Esquadra de Sant Celoni¹⁷. El seu historial dins el cos es força brillant i el coneixem gràcies a dos memorials, el darrer de l'any 1794, per tal de sol·licitar una plaça de caporal per al seu fill Joan¹⁸. Figueras es dedicà amb entusiasme al seu càrrec

i visqué amb molta més preocupació que el mateix comandant la caiguda del bon de les Esquadres. Els freqüents casos d'indisciplina dels mossos els rebia amb gran sentiment i deixà sentir en moltes ocasions la seva preocupació per la manca de solucions a l'estat decadent del que en d'altres hores fou brillant cos armat.

Per Veciana la presència de Figueras a Barcelona durant tants anys suposà un gran aventatge, no solament per les qüestions que tenien a veure directament amb la comandància, sinó pels afers de tipus personal. Figueras en quasi bé totes les cartes fa referència a la tramesa de queviures, regals o objectes per la casa del comandant, i val a dir que a l'hora de fer les despeses Figueras resultava ser una persona extremosament mirada, que si bé anteposava la qualitat s'esforçava a trobar el moment més adequat per tal que s'afectés al mínim la butxaca d'en Felip Veciana, per una part esparracador, però també veritablement escarransit i mal pagador, aquesta última condició tal vegada era un més dels molts "abusos" que li permetia el seu càrrec¹⁹.

De fet a finals del 1700 el romanticisme que envoltà els primers esquadristes havia desaparegut. Els mossos continuaven sent escollits entre fills i familiars dels components del cos i moltes Esquadres constituïen vertaderes nissages²⁰. Felip Veciana, tot i que així ho contemplaven les normatives, no sempre era qui escollia els seus homes²¹, fet que ell lamentà en més d'una ocasió considerant-ho causa del desprestigi en què es trobava el cos armat. L'any 1796, quan la situació estava realment ja molt deteriorada, adreçà una carta a Lamberto Escamilla, oficial de la Secretaria de Guerra, demanant-li la seva mediació davant el capità general per tal d'aconseguir alguna mena de solució per al cos. Veciana intentà justificar-se i reconeixerà obertament que els mossos eren "gente mal vista" i assegurava que tot es devia al fet que el comandant del cos no enomenava els mossos²². Certament les autoritats de la Reial Audiència no eren gaire mirades a l'hora d'escollir homes per formar part de les Esquadres. Delinqüents comuns, ex-presidaris o ex-contrabandistes sovint eren alguns dels components de les Esquadres²³. Però existiren altres causes independents del canvi operat en la composició social dels esquadristes i que també foren responsables de la pèrdua del bon nom dels homes de Veciana. Les dures condicions de treball i un sou minso, quan aquest arribava, foren factors decisius per tal que l'indisciplina i, en conseqüència, la pèrdua d'efectivitat del cos fos una realitat en pocs anys.

La guerra de la Convenció agreujà la difícil situació de l'Hisenda i eren constants els retards en el pagament dels sous als mossos. Alguns caporals culpaven Veciana de la seva indiferència i de la manca de decisió a l'hora d'aconseguir una solució que, per altra part, tampoc no semblava buscar la Reial Audiència, al cap i a la fi la vertadera responsable de les Esquadres. De les condicions de penúria econòmica de molts mossos en queda clara constància en moltes cartes adreçades pels caporals al comandant Veciana, per tant no ens ha d'estranyar que molts d'ells es veiessin obligats a portar una vida quasi ratllant la delinqüència per poder malviure²⁴.

Certament l'idealisme i el desinterès, la lleialtat i fidelitat a Veciana i al Borbó, que caracteritzaren d'alguna manera als primers esquadristes, a finals del segle XVIII havien desaparegut. Si bé en un principi ser mosso d'Esquadra arribà a ser un veritable privilegi²⁵, a poc a poc es convertí en un treball desprestigi i els mossos sovint eren impopulars entre els catalans. Col·laborar amb l'exèrcit en requisos de carros i mules, cobrar l'odiós

cadastre o perseguir el contrabandisme (fortament arrelat arran del Principat i vertadera forma de vida per un ampli sector social i que a més permetia a molts gaudir d'importants avantatges quant a l'obtenció de productes que d'altra manera no es podien permetre comprar), no eren tasques molt apropiades per aconseguir el suport dels catalans. Tot i sense oblidar el seu origen netament filipista i la càrrega econòmica que suposava el manteniment de l'Esquadra per la població on era establerta, especialment en moments àlgics.

Les denúncies que arribaven fins a Veciana del mal comportament dels seus mossos o caporals eren molt variades, i podem citar des d'una queixa formal del batlle de l'Arboç contra la l'Esquadra de la vila²⁶, al procés seguit contra un mosso que robà i matà el gosset del governador de Tarragona²⁷. Tampoc no faltaven els odís i les enveges entre els mossos, sovint justificades, ja que alguns comptaven amb el favor de les autoritats de la Reial Audiència o l'amistat personal del comandant Veciana²⁸, i gaudien d'unes condicions laborals molt millors que les d'altres companys²⁹. Tot complicava el bon funcionament de l'Esquadra.

Abusos comesos per mossos que extralimitaven les seves funcions (detencions il·legals a ciutadans en condicions no massa clares³⁰, casos d'insubordinació o la provocació d'aldarulls), foren freqüents durant el comandament de Felip Veciana³¹.

Capitania general també s'adonà de la creixent falta d'efectivitat de les Esquadres queixant-se a Veciana de les evidents poques ganes de treballar de molts dels mossos, un membre d'aquesta institució informà al comandant que "algunos solo sirven para llevar el uniforme"³². De fet ja en els moments de la seva instauració, 1719, l'Intendent informà a la Reial Audiència que "las Esquadras establecidas en Catalunya solo sirven para consumir a la Real Hacienda"³³. Tot i l'existència d'afirmacions d'aquest tipus, no sempre carents de certa raó, les Esquadres resultaven altament profitoses per als interessos borbònics i complien amb escriu molts dels seus propòsits. És evident que si així no hagués estat no les hagueren mantingut.

Durant el període de la guerra amb França les Esquadres posaran al descobert els seus dos vessants: força policial altament sofisticada i eficaç, i veritable cos auxiliar de l'exèrcit. En el moment de l'esclat de la guerra de la Convenció el cos el formaven 126 mossos distribuïts en 16 Esquadres³⁴. Un cop acabada la guerra el nombre de mossos es manté si bé s'ha produït la supressió de tres Esquadres i una redistribució geogràfica de les restants, canvis, sens dubte, motivats pels esdeveniments bèl·lics³⁵.

Des dels moments inicials de la guerra les Esquadres, principalment les destacades al nord de Catalunya (Olot o Figueres), patiren les conseqüències de l'enfrontament. A les seves tasques habituals, quasi bé sempre per demunt de les seves possibilitats, hi hagueren d'afegir el transports de queviures, palla o material bèl·lic per a les tropes espanyoles. També feren de guies als soldats espanyols -tasca en què ja destacaren els primers esquadristes que comandava Pere Anton Veciana-, o col·laboren amb ells i la població civil en la construcció de camins i ponts que facilitaven el pas de la tropa. Els caporals de la zona es queixaven repetidament al seu comandant, sense obtenir cap resposta, de la duresa del treball a què els obligava tant les circumstàncies com les autoritats militars³⁶, les quals seguien encomanant preferentment a les Esquadres tasques que requerien certa confiança o la tramesa de missatges entre els diferents punts de comandament de

l'exèrcit³⁷. Més tard, quan es restablí el somatent³⁸, els mossos foren els encarregats de fer-los la instrucció. També hagueren de servir fent d'escoltes a moltes de les personalitats civils o militars que transitaven pel Principat³⁹.

Quan a partir del 1791 començaren a travessar la frontera pirinenca immigrants francesos que fugien de les persecucions dels Comissaris de la Revolució, els mossos també es veieren afectats. Molts dels immigrants eren sacerdots no juramentats que aviat preocuparen amb la seva presència les autoritats espanyoles tant civils o militars com eclesiàstiques, sempre excessivament temeroses de la difusió de les idees revolucionàries⁴⁰. Els mossos d'Esquadra treballaran sols o conjuntament amb altres autoritats per tal d'aconseguir la seva obligada dispersió arreu del territori. També travessaren la frontera petits burgesos i baixa noblesa que es mantenien fidels al rei Lluís XVI i somiaven en poder retornar al seu país després d'un triomf de la contrarrevolució. Alguns només estaven de pas esperant poder arribar fins a Itàlia, d'altres formaren part de companyies militars i lluitaren junt als espanyols un cop esclatada la guerra. Però pels qui disposaven de recursos econòmics Barcelona o les seves rodalies no era sinó un lloc de trànsit en espera d'un destí definitiu. Els mossos també col.laboraren en el seu embarc, preferentment, envers els ports italians⁴¹.

Tot i que s'ha parlat molt de la guerra Gran com d'una guerra popular, realment tan sols en els seus moments inicials ho fou i, bàsicament, degut a àmplies campanyes estimulades des dels púlpits. I encara amb moltes objeccions podem donar aquest qualificatiu. Les idees revolucionàries, tot i despertar algunes simpaties envers la Revolució⁴², comptaren amb un sentiment de clara oposició en tot l'Estat, cosa que es manifestà amb el suport general a la guerra de la Convenció⁴³. Però altres factors ajudaren a despertar el sentiment antifrancès que s'escampà per tot el territori peninsular. A Catalunya la marxa negativa de la guerra i la invasió dels francesos, que cometeren tot tipus d'excessos en la població civil, foren suficients i molt més eficaços que qualsevol mitjà propagandístic per tal que creixés considerablement l'oposició a la Revolució⁴⁴.

En molts indrets de l'Estat i del país català es produïren violentes manifestacions antifranceses, en algunes de les quals es veieren implicats els mossos d'Esquadra. Tal és el cas del qual informà el caporal Figueras l'any 1792 al comandant Felip Veciana, quan anant a la ciutat de Tàrraga s'hagué d'aturar a Mataró perquè els seus habitants havien amenaçat de mort el governador si en un temps limitat no expulsava tots els francesos que hi residien. Al País Valencià també es produïren manifestacions similars, i es que aquest sentiment antifrancès era alimentat per les mateixes autoritats espanyoles i contemplades amb vertader beneplàcit per les eclesiàstiques.

La guerra comportà un augment considerable de la delinqüència, especialment a Barcelona i les seves rodalies. Els camins eren insegurs per als viatgers els quals patien freqüents robatoris. Per altra part a Barcelona arribaven molts catalans que fugien de la guerra, eren gent que no tenien mitjans per viure i no era estrany que molts haguessin de delictir per poder sobreviure. És evident que les Esquades hagueren de doblar esforços per intentar aconseguir la quietud a la capital del Principat i als seus camins, i en tenim constància per la correspondència del caporal de Barcelona que feia constants referències a la situació que es vivia i a la preocupació de les autoritats.

A mesura que els resultats de la guerra eren desfavorables per Espanya s'incrementà

el nombre de desertors, la majoria dels quals arribaven a Barcelona. Els desertors complicaren seriosament la vida a les Esquadres. Homes acostumats a la lluita a mort, a vegades armats⁴⁵, s'enfrontaven sense cap mena de temor a unes Esquadres certament desvalorades. Els mossos d'Esquadra els perseguien tant per la seva condició de delinqüents comuns com per haver desertat de l'exèrcit, delictes considerats com a molt greu i immoral especialment en uns moments en què els resultats de la guerra no eren gens esperançadors⁴⁶. Per la correspondència del caporal de Barcelona, Jaume Figueras, tenim constància que els desertors eren els responsables de la majoria de delictes que es cometien a la capital. Entre les seves víctimes es trobaven petits comerciants, burgesos o militars que patien els seus atacs al carrer i a plena llum del dia. Els mossos es veien obligats per les autoritats a perseguir-los sense treva, encara que tal vegada l'empenyament que manifestaven per aconseguir les seves detencions (més que eficàcia) tenia alguna relació amb la gratificació que rebien per cada soldat capturat⁴⁷. Però els mossos també patien assalts i robatoris, prova que l'uniforme de les Esquadres ja no servia per si sol per aturar delinqüents⁴⁸.

Un cop acabada la guerra Gran la situació no millorà per als mossos d'Esquadra. La signatura de la Pau de Basilea suposava un veritable risc per l'aliança que Espanya havia signat amb Anglaterra poc després de l'execució de Lluís XVI i, com era d'esperar, la guerra no tardà en esclatar. Guerra que suposà la paralització de moltes fàbriques per la manca de matèries primeres que havien d'arribar del continent americà (la potència naval anglesa s'imposà en les rutes marítimes i el comerç atlàntic espanyol es veié pràcticament parat). En conseqüència l'atur fou considerable i la fam i la misèria no ajudà a posar fi a la delinqüència. A les autoritats civils els preocupava molt aconseguir restablir l'ordre i obligaven els mossos a contínues rondes, de dia i de nit, per tal d'acabar amb la inseguretat del Principat. Els mossos, que es queixaven constantment de les dures condicions del treball realitzaven detencions sovint aleatòries, i és que, com explicava Figueras a Felip Veciana, el capità general el forçava a un nombre de detencions ja estipulat amb anterioritat⁴⁹.

No podem oblidar una altra faceta de les Esquadres, ens referim a la seva presència habitual en actes de caràcter lúdic, com eren les festes majors dels pobles, el Carnaval o els balls populars. També assistien als actes religiosos sempre molt concorreguts, especialment les processons. La seva presència imposava respecte i, segons explicava el caporal Figueras al seu comandant, evità en més d'una ocasió aldarulls⁵⁰.

Volem acabar incidint en el fet que tant sobre les Esquadres de Catalunya com de la nissaga Veciana (que les comandà durant tota la seva primera etapa d'existència), encara hi ha molt per dir. Fins aleshores, exceptuant el seriós treball de la Dra. N. Sales, ha imperat la tradició popular i la literatura novel·lesca en el moment de fer valoracions entorn el vertader paper que jugaren dins el context històric català i espanyol. Qualificar-los de bons o de dolents, de catalanistes o de centralistes resulta massa simplista. Forces similars de diversos punts de l'Estat desaparegueren a mesura que s'imposà el primer Borbó, mentre les Esquadres es consolidaven. Els canvis sòcio-polítics que posaren fi al Antic Règim no afectaren la permanència del cos si bé aquest s'anà adaptant a les necessitats que imposaren els nous temps i, paradoxalment, tot i el seu origen titllat d'anticatalà i

centralista avui dia les trobem com a un símbol més del nostre país.

Notes.

1. Aleshores el capità general de Catalunya era el príncep don Pío de Saboya, marquès de Castel-Rodrigo, també príncep de Moura, Corterreal y Moncada entre altres títols.

2. LÓPEZ GARRIDO, D. *El aparato policial en España*, pàg. 31.

3. Actualment ja no queden dubtes que el motí d'Esquilache fou un moviment generalitzat de descontentament social amb un transfons clarament polític.

4. Entre elles podem citar la reorganització de la vigilància a la capital de l'Estat (1768), la repressió de les manifestacions polítiques (1774), creació de la Superintendència General de Policia (l'any 1782, idea típicament centralitzadora del ministre Florida-Blanca), ordres a les Capitànies per tal que controlessin el nombre de contrabandistes de les seves respectives demarcacions (1784), etc.

5. A.C.A. (Arxiu Corona d'Aragó), signatura 232, núm. expedient 110, secció Reial Audiència. "*Consulta de S.E. sobre la providencia que deve practicarse para levantar las Esquadras y partidas de gente del pahls*", datat a Barcelona el 4 de maig del 1719.

6. El manteniment de les Esquadres suposava una important càrrega per a la malmesa economia del poble, que era qui pagava les despeses del manteniment del cos.

La manca de recursos humans o purament materials (armament i munició), la dubtosa "fidelitat" de molts catalans a la causa filipista, i que anirien armats, o l'avantatge per molts delinqüents de cometre robatoris d'armes en trobar-se aquestes concentrades en llocs concrets, foren motius valorats per Capitania General en el moment de plantejar-se l'organització de les Esquadres.

7. La guerra durà des de la primavera del 1793 fins l'estiu del 1795 en què es firmà la Pau de Basilea, gens avantatjosa per Espanya i que serví a Godoy per obtenir el títol de Príncep de la Pau.

8. Memorials que quasi bé sempre tenien com a finalitat demanar beneficis personals, tals com un nou grau militar o la millora en les seves retribucions econòmiques.

9. SALES, N. *Història dels mossos d'Esquadra*. Barcelona, 1962.

De totes maneres en una relació contemporània de la defensa de Valls no apareix el nom de Pere Anton Veciana. Document citat per OLIVER i OLLER, F. *Valls de la crisi del segle XVI a la recuperació econòmica del segle XVIII*. Tesi de Llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, Divisió Facultat de Geografia i Història, Departament d'Història Moderna. Vol. II. 1989.

10. A.H.C.V. (Arxiu Històric Comarcal de Valls). Llibre del Consell General, fol. 34 vº 35 rº, 11 de desembre de 1714 (...) "que ab carta del senyor marquès de Castellfort, de data 10 de desembre de 1714, nos mana que la persona de Pere Anton Veciana s'anomena y se triga per sots-batlle d'esta vila (...). (...) S'ha deliberat que la persona de Pere Anton Veciana siga sots-batlle de la manera que mana la dita carta per conveni al Real Servey (...).

11. Els membres de la Reial Audiència proposaren al capità general per comandar els cinquanta homes de l'Esquadra de Valls a Balthasar Martí, suggerit per aquesta institució per "vaile de aquella vilkla". A.C.A., Signatura 232, expedient núm. 110, secció Reial Audiència. Document datat a Barcelona el 4 de maig del 1719.

12. SALES, N. *Història dels mossos d'Esquadra*. Barcelona, 1962.

13. La qüestió està àmpliament tractada i estudiada per la Dra. N. Sales amb la rigorositat històrica que la caracteritza. *Història dels mossos...*

Podem citar també un document anònim d'un regidor vallenc, datat l'any 1783, en el qual es formulen duríssimes acusacions al batlle Felip Veciana. El comandant de les Esquadres és acusat de traïdor i lladre. A.H.C.V. Fons Mercadé.

14. Llorenç Matheu de Villamayor defensà en el Consejo de Castilla la conservació de tot el règim autonòmic català. Evidentment el cas és excepcional però ens serveix per trencar en el tipisme filipista igual a anticatalà.

15. Citaríem el seu bon coneixement del terreny, degut al seu ofici, cosa que el convertiria en persona útil per als soldats filipistes quan aquests s'hagueren de moure per les nostres terres. Per la mateixa raó coneixeria les rutes dels contrabandistes i els seus amagatalls, la qual cosa li facilitaria les detencions que li encarregaren les autoritats.

16. A l'Esquadra de Barcelona, establerta poc després del motí d'Esquilache, els mossos havien de complir servei obligatori durant uns mesos a l'any, destí que tots intentaven evitar, ja que els suposava residir lluny de les seves famílies i haver d'afrontar unes despeses majors degut a l'elevat cost de la vida a la capital. El caporal Figueras l'any 1793 fou traslladat a la recent creada Esquadra de Tàrraga, amb gran sentiment per la seva part. Li calgué el favor de Veciana i la intervenció de diverses personalitats de la Reial Audiència per aconseguir ser traslladat novament a Barcelona. Figueras es queixarà de les dures condicions climàtiques que perjudicaven la seva salut. BORRUEL LLOVERA; A. *Les Esquadres de Catalunya com a força policial i cos auxiliar de l'exèrcit (1792-1796): la correspondència del caporal Jaume Figueras amb el comandant Felip Veciana*. Tesi de Llicenciatura inèdita, annex documental II, Universitat de Barcelona, facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona, 1989.

17. A.C.A. Signatura 232, expedient 110, secció Reial Audiència.

18. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*

19. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...* En la documentació aportada en els annexos documentals es comprova la diversitat de les compres que Figueras feia pels Veciana així com la freqüència d'aquestes compres.

A.H.C.V. Fons Mercadé. Existeixen diversos documents que denuncien l'endeutament de Felip Veciana (factures del metge, reclamacions de la vídua d'un sabater, etc.).

20. Podem destacar el cognoms Martí, Sol, Passanau, Tort, etc.

21. El nomenament dels caporals sempre correspongué al capità general de torn si bé, sovint, les indicacions de Veciana eren tingudes en compte. Els nomenaments dels mossos, responsabilitat dels comandants Veciana, freqüentment també les realitzava el capità general o personalitats destacades de Capitania, les quals així pagaven favors.

22. A.H.C.V. Fons Mercadé.

23. Concretament podem citar el cas succeït l'any 1781 en què el rei indultà uns contrabandistes perquè passessin a ocupar unes places vacants dins les Esquadres. Si bé podien resultar altament eficaços com a coneixedor de les rutes utilitzades pels seus ex-companys podem dubtar de la seva disciplina o de la seva disposició a col·laborar en l'empresonament dels seus confreres. A.H.C.V. Carta del comte del Asalto al comandant de les Esquadres datada el 3 de novembre del 1781 a Barcelona.

24. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*

25. No ens atreviríem a dir si pel fet en si de la professió o pel que comportava poder anar armat dins un país desarmat. De totes maneres s'ha idealitzat molt la figura vuitcentista dels mossos d'Esquadra.

26. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*, annex documental II. L'any 1784 el batlle de l'Arboç acusava els mossos de la vila de ser "altivos y absolutos".

27. El fet no passà inadvertit per aquesta autoritat i obligà el comandant Felip Veciana a prendre mesures contra el mosso que, certament, resultà ser persona poc recomanable. El cas el conegué el comandant per mitjà del caporal de Mora, Nicolau Passanau, i immediatament es decidí la seva expulsió del cos. Poc després fou empresonat però fugí abandonant la seva muller, embarassada de pocs mesos. BORRUEL LLOBERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*, annex documental I i II.

28. Veciana sovint havia d'atendre les sol·licituds de recomanacions o imposicions de la Reial Audiència.

29. Ens referim als llocs de destí o al nivell de treball que desenvolupaven.

30. Moltes famílies demanaven a Veciana la revisió de les circumstàncies en què tingué lloc la detenció del seu familiar, que consideraven del tot injustificada. A.H.P.V. Fons Mercadé.

31. Un d'ells portà un seriós maldecap a Felip Veciana. Un mosso de l'Esquadra de Balaguer s'enfrontà a un estudiant de Teologia de la Universitat de Cervera, a més d'insultar a unes dones davant el batlle de la vila. Les autoritats acadèmiques exigiren contundència en el càstig al comandant de les Esquadres envers el qui qualificaren "delinquente súbdito de V.M.". BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*, annex documental II.

BORRUEL LLOVERA, A. "un incident entre els Mossos d'Esquadra i un estudiant de la Universitat de Cervera l'any 1796". *Església i societat a la Catalunya del s. XVIII*, volum II comunicacions, U.N.E.D., Cervera, 1990.

32. Aquesta afirmació la farà un elevat membre de la Reial Sala del Crim, Sr. de Fortuny.

33. A.C.A. Signatura 232, expedient 110, secció Reial Audiència.

34. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*, annex documental I. Per un document datat a Barcelona el 9 de febrer del 1792 sabem que les Esquadres les componen 126 homes, concretament 110 mossos, 14 caporals, i segon comandant i 1 comandant.

Les Esquadres se situaven a: Valls, Riudoms, Sant Celoni, Santa Coloma de Queralt, Falset, Torres de Segre, Solsona, Piera, l'Arboç, Santa Coloma de Farnés, Figueres, Bellpuig, Móra, Olot i la Seu d'Urgell. A Barcelona hi ha un destacament de sis mossos.

35. Desapareixen les Esquadres de Santa Coloma de Queralt, Torres de Segre, Santa Coloma de Farnés, Bellpuig i la Seu d'Urgell, si bé se n'estableixen a Pons i a Tàrraga.

36. Les Esquadres en temps de guerra depenien directament de les autoritats militars si bé és cert que en períodes de pau ja es manifesta aquesta dependència de les autoritats militars de Capitania General.

37. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*, annex documental I. El caporal Figueras, en una ocasió, escriurà orgullós al seu comandant que ell havia estat escollit per traslladar des de Barcelona a Girona una important suma de diners.

Tot i que a vegades s'ha exagerat, certament, els mossos d'Esquadra gaudien d'un merescut renom per la rapidesa en què feien els trajectes.

38. A mesura que passava el temps i els resultats de la guerra es preveïen negatius per als espanyols, es féu necessari comptar amb tots els homes disponibles, i el sometent, dissolt pel Decret de Nova Planta (actuà com a verdadera guerrilla durant la guerra de Successió), es restablí del 1793 fins el final de la guerra Gran.

39. Aquesta era una tasca que ja realitzaven habitualment els mossos en temps de pau, però en aquests moments en què es trobaven saturats de feina la marxa d'un o més homes d'un mateix destacament per complir aquest servei repercutia de manera important en la feina dels restants companys, ja que moltes vegades els desplaçaments eren llunyants i calien diversos dies de camí.

40. La curiositat inicial que despertà la Revolució Francesa (Floridablanca en parlà com d'un fet "transitorio"), donà pas a un exagerat temor a la difusió dels principis revolucionaris, fet que es plasmarà amb la prohibició i el fèrric control de la premsa, llibres i fins i tot de persones estrangeres. El clergat suposava un perill real i es dictaren disposicions que obligava els clergues a residir en convents i els prohibia predicar i confessar als espanyols. El seu nombre, tot i que s'han donat xifres dispars, fou realment important i són moltes les cartes que rebia Veciana en què els caporals l'informaven de la freqüent arribada de sacerdots, molts en estat lamentable.

41. L'arribada d'emigrats francesos a terres catalanes es manté fins i tot un cop acabada la guerra. Tenim constància que a finals del 1797 a la ciutat de Figueras arribaren més de 600 francesos. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*, annex documental II.

42. Les dures condicions econòmiques que vivia el país en aquests moments, agreujades per les males collites, obligaren a un fort increment dels preus dels aliments bàsics i a altres mesures de tipus antipopular que facilitaren el descontentament general de la població envers el govern espanyol, i que es podia interpretar com a un suport a les idees revolucionàries.

43. Moltes personalitats de la nobles formaren batallons de voluntaris pagats de les seves butxaques (duc de Medinaceli, del Infantado, de Osuna, etc.).

En Felip Veciana també oferí al rei la formació d'una companyia de cent homes per lluitar contra la França revolucionària, que s'anomenaria "Compañía Suelta de Veciana". Adreçà missives al capità general de Catalunya, general Ricardos, per tal que fes arribar al rei la seva proposta, la qual contenia diverses condicions (l'elecció de l'uniforme dels nous soldats, el nomenament dels comandaments intermitjos, l'admissió dins l'exèrcit d'aquests soldats un cop acabada la guerra, etc). Algunes d'aquestes condicions no podien ser admeses mentre d'altres tardaren en solucionar-se el temps suficient perquè se signés la pau de Basilea, i la generosa proposta d'un Felip Veciana que poc temps abans es queixava de no poder alimentar a la seva nombrosa família, quedà en res. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*

44. Al País Basc tan sols fou necessari la crema d'esglésies perquè la població es llancés en contra del francès.

45. Tot i que l'exèrcit espanyol durant la guerra Gran no disposà mai d'armament suficient i sovint hagué de lluitar contra l'enemic amb condicions realment penoses, quasi

bé sempre que el caporal Figueras menciona un enfrontament amb gent armada manifesta les seves sospites que es tractava de desertors.

46. Les desercions, malt endèmic dins l'exèrcit espanyol, fou sempre motiu de preocupació per les autoritats militars i pel mateix rei. Foren molts els decrets que aparegueren en aquests anys per tal d'intentar pal·liar el mal. Decrets poc aventajosos o càstigs desmesurats que no produïren mai els resultats esperats en uns joves que preferien arriscar-se amb la deserció que jugar-se la vida en una guerra de la que tots n'estaven desenganyats.

47. Els soldats de l'exèrcit també rebien compensació econòmica per la detenció de desertors, però tant a ells com a les Esquadres se'ls els deixà de pagar en aquests anys en considerar les autoritats que era una més de les tasques que els corresponia.

48. A un mosso li robaren el gambeto estant de guàrdia a Barcelona. També és cert que algunes vegades seran assaltats anant vestits de paisà, tàctica que utilitzaven per aconseguir detencions sense despertar sospites. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*, annex documental I i II.

49. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*, annex documental II.

50. BORRUEL LLOVERA, A. *Els mossos d'Esquadra...*, annex documental II.